

Bokmeldinger

Mette Andersson

Flerfarget idrett. Nasjonalitet, integrasjon og minoritet
Fagbokforlaget, 2007

«Å få bære flagget gir meg følelsen av å bli inkludert i et flerkulturelt samfunn,» uttalte vektløfteren Ruth Kasirye om valget av henne som norsk flaggbærer under åpningsseremonien i Beijing-OL. Idrettspresident Tove Paule sier til media i etterkant av åpningsseremonien at «en viktig grunn for å velge Ruth Kasirye var for å vise at NIF jobber seriøst med en åpen og inkluderende idrett der det er plass til alle uansett hudfarge, religion eller seksuell legning». Samtidig som idretten fra politisk hold fremheves som en velegnet arena for integrering av etniske minoriteter, blir idretten også sett på som et viktig symbol på norske kjerneverdier og nasjonal identitet. Det er gjort forskning i Norge og i en rekke vestlige land på minoritetsbefolkningens idrettsdeltagelse. Det har imidlertid vært lite forskning og offentlig debatt om hvilken betydning ikke-hvit representasjon i idrettsammenheng har for norsk identitet. *Flerfarget idrett* er en informativ og aktuell bok som omhandler det flerkulturelle Norge, toppidrett, idrettens inkluderingspotensial og nasjonal identitet. Mens tidligere forskning på idrett og integrering refererer til kulturelle og religiøse forskjeller, setter Mette Andersson søkelyset på svarthet og hvithet. Hun drøfter endringer i det flerkulturelle Norge gjennom vektlegging av ikke-hvit representasjon i norsk toppidrett. Idretten er i dag en av få arenaer hvor ikke-hvite er representert på toppnivå, og den regnes derfor for å være en aktuell arena for å studere ikke-hvit representasjon i norsk offentlighet. Det vises også til internasjonal forskning hvor idrett i økende grad har blitt et sentralt felt for rase- og etnisitetsforskning.

Hovedspørsmålene som drøftes i denne boken, er hvilke forventninger som stilles til minoritetsutøvere, hvordan utøverne selv ser på sin rolle, og om ikke-hvite toppidrettsutøvere kan påvirke oppfatninger av hva som er norsk og utrykk for norskhet. Videre blir hvithet og svarthet tematisert med hensyn til (post-)kolonialisme, hvor det diskuteres om det i Norge er tendenser til at ikke-hvithet er sentrale identifikasjonsdimensjoner. Gjennom tidligere forskningsarbeid på minoritetsungdom og identitet opplevde Andersson at mange unge idrettsutøvere så på seg selv som fremtidige rollemodeller. Utøverne oppfattet idrett som en arena der suksess ville føre til positiv synlighet i offentligheten. Disse erfaringene, sammen med et innblikk i idretts-

forskning knyttet til globaliseringsteori, ga inspirasjon til det aktuelle forskningsprosjektet. Temaene belyses ved å se på lokale og nasjonale forhold samtidig som det benyttes et komparativt perspektiv der det stilles spørsmål ved om man kan forstå det som skjer i Norge i dag ved å se på forholdene i USA på midten av forrige århundre.

I bokens første kapittel presenteres teoretisk forankring og metodisk fremgangsmåte. Videre tydeliggjøres begrepsbruken, og leserne får innsikt i hvorfor farge som utgangspunkt for kategorisering, kan være en innfallsport til nye problemstillinger og en ny måte å forstå minoritetsrepresentasjon i idretten og i det offentlige rom på. Andersson velger å benytte begrepet ikke-hvit i stedet for svart, fordi svart ekskluderer personer som ikke har en afrikansk bakgrunn. Definisjonen av ikke-hvit er relativt åpen, og visuelle uttrykk eller symboler som klesdrakt og navn kan bidra til å plassere mennesker i kategorien. Hvithetsforskningen aktualiseres ved oppfatningen om at majoritetsbefolkningen sjelden problematiserer *egen* hvithet og etnisitet, men problematiserer *andres* svarthet og etnisitet. Studien er inspirert av sosialfenomenologien, der tre ulike idrettsverdener – friidrett, fotball og basketball – relateres til globale diskurser. Andre sosiologiske teorier, kultursosiologi og maktorienterte tilnærminger, gir inspirasjon til de aktuelle diskursene. Når det gjelder identitets- og representasjonsteori, bygger forskeren videre på det perspektivet hun utviklet i sitt doktorgradsarbeid, en tilnærming som vektlegger fenomenologiske og sosialteoretiske perspektiver. Prosjektets tema belyses gjennom eksplorerende og komparativ metode. Eksplorerende design regnes som spesielt anvendelig når man står overfor et fenomen man ønsker å vite mer om, men som det ikke er forsket så mye på tidligere. Innsikten og innlæringen skjer da i takt med datainnsamlingen, og målet er å gi inspirasjon og grunnlag for videre forskning i minst like stor grad som å gi endelige og utfyllende svar.

I andre kapittel, *Idrettens farge – vestlige nøkkelfortellinger*, introduseres bokens temaer der leseren får et innblikk i idrettens betydning for kolonialisme og dessuten en historisk oversikt over ikke-hvite idrettsutøvere som representanter for minoriteter og nasjoner. Her trekkes det frem historier som viser spenningen mellom minoritets- og nasjonsrepresentasjon i USA på 1900-tallet. Minoritetsutøvere som vant gull for nasjonen, ble feiret som ekte nasjonale helter, og minoritetstilhørigheten blir sjelden kommentert. Ble en ikke-hvit utøver ble tatt i juks, derimot, ble etnisk bakgrunn i større grad fremhevet. Enkelte minoritetsutøvere i USA benyttet sin posisjon til å fronte kritikkverdige samfunnsforhold. Muhammed Ali blir vist til som et eksempel. Etter at bokseren nektet å slåss for USA i Vietnam, ble han fratatt sin tungvektstittel og måtte sone i amerikansk fengsel. Andersson presente-

rer internasjonal forskning på kolonialisme som viser at sport var en del av den kulturelle disiplineringen av ikke-vestlige kulturer, hvor idrett ble brukt både for å fremme og for å forhindre solidaritet med undertrykte befolkninger. Videre blir temaer som rasisme og betydning av hudfarge i idretten, genetiske fortrinn og idrettsmigrasjon tatt opp.

I kapitlet *Norge i går, i dag og i morgen* ser Andersson nærmere på hendelser som kan bidra til endring i synet på forholdet mellom idrett, innvandring og norskhet. Idrett, og da spesielt toppidrett, blir fremhevet som en viktig markør for norske kjerneverdier, og det har blitt og blir fremdeles sett på som et viktig symbol på nasjonal identitet. Her blir det tatt opp et tema det tidligere har vært lite debatt om: den betydningen hvithet og svarthet har for norsk identitet. Forfatteren viser blant annet til hvordan noen av de første ikke-hvite toppidrettsutøverne i Norge opplevde sin posisjon i idretten og i samfunnet generelt, og dessuten hvordan de ble presentert i media. De fleste informantene i studien – utøvere, trenere, journalister og representanter for minoritetsbaserte organisasjoner – er enige om at flere toppidrettsutøvere med synlig minoritetsbakgrunn er en positiv utvikling. Blant informantene er det delte meninger om hvorvidt ikke-hvit representasjon i idretten bidrar til å endre norsk identitet. Flere, særlig informantene med minoritetsbakgrunn, er skeptiske til om ikke-hvit representasjon i norsk toppidrett medfører at innvandrere generelt får mer positiv oppmerksomhet.

Det flerkulturelle i tre idrettsverdener – friidrett, fotball og basketball – presenteres i hvert sitt kapittel. Idrettene ble valgt ut fra idrettens mediedekning, antall landslagsaktuelle utøvere med synlig minoritetsbakgrunn og idrettens utbredelse på verdensbasis. Friidrett har vært en sentral idrett i Norge siden slutten av 1800-tallet. Idretten har også stor internasjonal utbredelse og oppfattes som en integrert idrett, hvor svarte og hvite er representert innad på de fleste europeiske landslag. I kapitlet om friidrett blir spørsmål knyttet til nasjonal bakgrunn og genetiske fortrinn drøftet. Informantene i denne studien har imidlertid ulik oppfatning av forholdet mellom hudfarge og prestasjon – enkelte aksepterer delvis det genetiske argumentet, mens andre heller argumenterer for betydningen av rollemodeller. «Jeg har sett det hele livet mitt ... siden 1934 [ref. til Jesse Owens i Berlin], ikke sant, at svarte har vært gode. Så da er det selvfølgelig for meg å tro at jeg en gang kan bli verdens beste» (utdrag fra intervju, s. 83). Verken Norges friidrettsforbund eller Det internasjonale friidrettsforbundet har noen eksplisitt politikk for inkludering av etniske og religiøse minoriteter. Friidrett beskrives derimot som en idrett hvor det skjer naturlig integrering på grunn av idrettens store internasjonale utbredelse hvor mange øvelser domineres av svarte utøvere. Andersson presenterer i dette kapitlet hendelser som viser kobling mellom

hvithet og nasjonal stolthet. Et eksempel er da Anne Cathrine Bakken kom til 100-meterfinale i junior-VM i 2002. Titteloppslaget i bladet Friidrett var «Lys jente i friidrett». Og videre i artikkelen sto det: «Få, om noen, på friidrettsbanen er så lys i hud og hår og er så erkenorsk som unge frøken Bakke. Derfor tok vi henne med til noe av det mest klassiske vi vet om i norsk idrett, nemlig Holmenkollen.»

Fotball som livsverden presenteres i neste kapittel, hvor Andersson tar opp temaer som medias dekning av ikke-hvite spillere, rasismeepisoder innen fotballen og aktuelle kampanjer. Videre får vi et innblikk i profesjonaliseringen av fotball som har vært sterkt fremtredene de siste 20 årene, hvor blant annet import av spillere fra fattige land problematiseres. Fotball er den idretten flest driver med, og det er den idretten som får mest oppmerksomhet i media. Fotball fremheves også som den viktigste idretten når det gjelder representasjon av minoriteter i norsk offentlighet. Fra årtusen-skiftet satte Norges Fotballforbund (NNF) integrering av etniske minoriteter på dagsordenen, og turneringen «Fargerik Fotball» fremheves som et sentralt tiltak. I kapitlet som omhandler basketball, presenteres ideene bak den norske basketligaen BLNO som ble etablert i 2000, og idrettens kobling til USA og amerikanske idrettsorganisasjoner. Basketball er en relativt ung og liten sport i Norge som har lav status som nasjonal idrett. Idretten tiltrekker seg mange barn og unge med minoritetsbakgrunn, og på grunn av den sterke koblingen til USA, hvor idretten i dag er regnet som en svart idrett, har afroamerikanere høy status i basketballmiljøet i Norge. Denne studien viser at de profesjonelle afroamerikanske spillerne i den norske ligaen fungerer som forbilder innenfor respektive lag. BLNO profilerer basketball som en utpreget multikulturell idrett, og det som er spesielt for basketball i forhold til friidrett og fotball, er at «kulturell svarthet» blir beundret og sett opp til.

Videre setter forfatteren søkelyset på likhetene og forskjellene mellom de tre idrettsverdenene, og hun kommer tilbake til spørsmålet om hvorvidt ikke-hvite utøvere kan være gode rollemodeller og gode representanter for sitt lag og for Norge. Empirien viser at informantene generelt er opptatt av å fremstå som unike individer i media, å svekke negative stereotypier om minoriteter i Norge og å gi barn og unge med minoritetsbakgrunn håp om at det går an å lykkes. En informant sier at «som toppidrettsutøver og mørk i huden føler jeg at jeg hele tiden har et ansvar. At jeg har et ansvar for å påvirke andre innvandrere og for å påvirke nordmenn» (s. 176). En annen informant sier at «når du er i avisen og på TV, så syns jeg du representerer og skal representere på en god måte. Og prøve å vise det norske folk at ikke alle er som B-gjengen, og A-gjengen for å si det sann» (s. 177). Informantene

er enige om at det er behov for offentlige representanter med minoritetsbakgrunn som får en positiv omtale i media. Flere av de hvite informantene ser på nordmenn som svært nasjonalistiske og mener at minoritetsrepresentasjon kan bidra til å utvide den historiske koblingen mellom hvithet og norskhet. Språk og hudfarge regnes imidlertid for å være avgjørende for hvor godt utøverne fungerer som rollemodeller for etniske nordmenn. Dårlig norsk språk oppfattes som en ulempe i det offentlige rom: flere påpeker betydningen av å snakke godt norsk hvis etniske nordmenn skal se på dem som gode representanter for sitt lag og for Norge. Ikke-hvite utøvere og representanter for minoritetsbaserte organisasjoner er imidlertid skeptiske til hvorvidt representasjon av ikke-hvite utøvere på landslaget kan bidra til å endre det de oppfatter som et tydelig mønster i norsk integreringsdebatt. Studien viser at de tre idrettene – fridrett, fotball og basketball – har ulike tilnærminger til og tolkninger av rase, rasisme og hudfarge. Konklusjonen er imidlertid at alle de tre idrettene, om enn på ulik måte, er opptatt av integrasjon og har vilje til å jobbe mot rasisme. Flere antirasistiske tiltak, som «Rødt Kort Rasisme», «Fargerik Fotball» og «Dunk ut rasisme»-kampanjen, blir presentert i løpet av boken.

I bokens avsluttende kapittel argumenterer Andersson for at dilemmaer knyttet til ikke-hvite utøvers posisjon i idretten og i det norske samfunn har mange fellestrekk med dilemmaer i tidligere amerikansk idretts- og samfunnshistorie. Mens USA i over hundre år har vært opptatt av rase som indikator for ulikhet, er det først i de siste tiårene at norske studier har sett på rase, eller i større grad etnisitet og religion, som ulikhetsindikator. Idrett ble i USA i 1960-årene sett på som en sfære preget av rasemessig harmoni og et foregangsfelt for resten av det amerikanske samfunnet. På slutten av 1960-tallet ble imidlertid illusjonen om en konfliktfri idrett brutt: utøvere ga uttrykk for at det også innen idretten forekom rasisme og forskjellsbehandling. Idrett har de siste ti årene vært en arena hvor ikke-hvite deltar i toppsjiktet i Norge, og det har vært en optimisme rundt idretten som integrasjonsarena. Utøverne i denne studien hevder at de ikke har opplevd diskriminering i egen idrett, men at det generelt i samfunnet forekommer rasisme og diskriminering. Utøverne uttrykker også en formening om at det forekommer mer rasisme i enkelte andre idretter enn i egen idrett, og at det er mer rasisme i land som England og Frankrike enn i Norge. Denne komparative delen av studien er spenstig på flere måter. Først, som forfatteren selv påpeker, fordi USA og Norge har svært ulik samfunns- og idrettshistorie, dernest fordi det er en meget omfattende og vid problemstilling. Jeg syns likevel at det trekkes interessante linjer som viser likheter, men også forskjeller, mellom USA på midten av forrige århundre og Norge i dag.

Flerfarget idrett er en bok som er relevant i forbindelse med mitt eget arbeid. Da jeg ble spurt om å skrive en anmeldelse av boken, var jeg likevel usikker på om jeg skulle takke ja til oppdraget. Det skyldes min bakgrunn i sosiologi, eller min manglende sosiologiske bakgrunn for å si det mer riktig. Ønsket om å ta utfordringen var imidlertid sterkere enn tvilen. Jeg opplevde første del – den teoretiske delen – som tung lesning, noe som sikkert til dels – eller i stor grad – kan tilskrives min manglende innsikt i de aktuelle teoriene. Likevel lurte jeg på om ikke Andersson kunne ha byttet ut mange av fremmedordene og gjort språket enklere uten at vesentlig informasjon hadde gått tapt. Da kunne boken ha appellert til en større lesergruppe – noe som absolutt hadde vært mulig. For da jeg kom til presentasjonen av dataene og selve drøftingen, tok leseropplevelsen seg veldig opp! Forskeren har i en 3–4-årsperiode gjennomført intervjuer med 13 idrettsutøvere, som er hennes hovedinformanter. I tillegg har hun intervjuet trenere, landslagstrenerne, landslagskollegaer og sportsjournalister. Avisreportasjer som omhandler hovedinformantene, er også benyttet som kilde. Dette utgjør et bredt datamateriale, og dataene presenteres på en god og grundig måte, noe som gir leseren innsikt i informantenes tanker om – og opplevelse av – å være ikke-hvite i idretten og i det norske samfunnet. Informantenes sitater gir i seg selv svar på flere av spørsmålene. Når Andersson gjennom gode og interessante drøftinger gir flere svar, og ikke minst stiller flere spørsmål, og i tillegg gir leseren en større forståelse av studiens teorier, da er konklusjonen at forskeren har lyktes. Mette Andersson har med dette prosjekt tilført noe nytt til norsk idrettsforskning, og hun gir samtidig et godt utgangspunkt for videre forskning på et felt som oppleves som interessant og aktuelt.

Valget av Ruth Kasirye som norsk flaggbærer under åpningsseremonien Beijing-OL, som ble oppfattet som en politisk og symbolsk handling, skapte en debatt mange engasjerte seg i: Hvordan ønsker vi å fremstille oss som nasjon? Er det å ha norsk statsborgerskap nok til å kunne representere Norge på en god måte? Et hypotetisk, men interessant spørsmål er om Sara Nordenstam, som opprinnelig er svensk, hadde skapt debatt dersom hun hadde representert Norge som flaggbærer. Spørsmålene aktualiserer boken *Flerfarget idrett* og viser hvorfor det å referere til hudfarge – svart og hvit – kan være en nyttig innfallspport til å forstå minoritetsrepresentasjon i idretten og i det offentlige rom.

Tone Rian Myrli

Jean Baudrillard

BIG BROTHER og andre virkelighetsillusjoner

Cappelens upopulære skrifter, 2008

I serien Cappelens upopulære skrifter presenteres nå to essay av Jean Baudrillard; «Telemorfose» og «Den radikale tenkning». Sosiologen, filosofen og den politiske kommentatoren Jean Baudrillard døde i mars 2007.

For denne anmelderen ble møtet med essayene som et gledelig gjensyn med en litt sprø gammel venn jeg ikke hadde sett noe særlig til siden årene på Blindern. Tidlig på 1990-tallet var Baudrillard ganske populær både på HF- og SV-fakultetet. Jeg var blant dem som gjerne leste ham. Da jeg anskaffet Baudrillards siste essay våren 2008, fikk jeg etter som jeg leste stadige påminnelser om hva det var jeg lot meg besnære av som student, den gang jeg bar rundt på bøker med titler som *I skyggen av de tause majoriteter*, *Amerika*, og *The Transparency of Evil*.

Baudrillard overdriver, men noe i kjernen av det han påstår om samtiden, oppleves som sant. Han holder opp et speil som gjengir samfunnet på en grotesk og ikke helt sannferdig måte, men den rare vinkelen gjør at du ser noe du bare ante tidligere.

Tilbake til «Telemorfose» og «Den radikale tenkning». «Hele vår virkelighet er blitt eksperimentell,» innleder Baudrillard. «I fravær av skjebne er det moderne menneske utlevert til en hemningsløs eksperimentering med mennesket selv.» I de to essayene tar han i bruk sine velkjente begreper (*obskönitet, fascinasjon, forførelse, det fatale, hyperrealitet*) i beskrivelsen av noen utviklingstendenser i samfunnet. Heller ikke her legger han pappen imellom. Han bruker aforismer og drar linjene ut i det ekstreme.

I det første (og i denne sammenheng mest relevante) essayet, «Telemorfose», settes Big Brother og porno opp som eksempler på hvordan tvangen til synlighet gjør oss alle delaktige i et tomt, likegyldig og avmystifisert «storebror ser deg»-samfunn. Når alt synliggjøres og kommuniseres, blir ingenting hellig.

Jeg var av de mange som i 2001 med økende fascinasjon fulgte den første, norske runden av Big Brother på tv. I finalen gledet jeg meg stort og ekte over at *folket* stemte fram den av deltakerne som viste tegn til et dypere sjelliv. Men hva gjorde jeg etter «orgien»? Etter første runde klarte jeg ikke å mobilisere mer interesse. Og seertallene sank.

Hvorfor er Baudrillards essay relevant i et ungdomsforskningstidsskrift? Baudrillard beskriver og analyserer den nye tiden. Underveis i lesningen kom jeg til å tenke på P3-programmet Juntafil. Her gis unge mellom 15 og 30 år hver lørdag råd om samliv, rus og seksualitet. De gangene radioen har blitt stående på denne frekvensen, har jeg blitt slått av hvor pinlig berørt jeg kan bli av

å lytte til folk fra nevnte aldersgruppe, som muntert og ledig diskuterer anal-sex-detajler i klinisk opplysende termer. Jeg har for lengst registrert i Narvesen at ungjentebleders romantiske føleri er supplert med informasjon om sexleketøy og multiorgasmer. Er dette porno eller opplysning? Baudrillard ville ment at dette ikke er enten–eller, men snarere to sider av samme sak. En av de grunnleggende ideene til Baudrillard er at mennesker ikke lenger kan skille mellom virkelighet og illusjoner. Vi lever i et postindustrielt samfunn der distinksjonene er borte, der virkeligheten er hyperreell, identisk med medienes framstilling.

Distinksjonen mellom skjerm og seer, mellom media og leser, mangler. Og det er nettopp når alt skal vises og ses, at vi oppdager at det ikke er noe å se, hevder Baudrillard.

Da jeg hadde lagt fra meg Baudrillard, ble ideene hans aktualisert idet vår hjemlige forfatter Dag Solstad råket ut i hardt medievær etter å ha publisert essayet sitt om ytringsfriheten i Samtiden. I et oppklarende intervju i Dagbladet forklarte Solstad at han er i utakt med og misliker tidsånden, preget som den er av offentlig samtale i forfall, blogging og kommersialisme: «(...) i dag oppfordres alle til å komme med sine innlegg, man inviterer alle til å komme med sine ureflekterte innspill. Det offentlige rom fylles med dette.»

Baudrillard er altså relevant, men han totaliserer innsiktene sine. Jeg mener fortsatt det jeg mente da jeg leste Baudrillard på 90-tallet: Verden er ikke hyperreell. Vi som bebor den, er ikke umælende, tause majoriteter, verken de helt unge, de middelaldrende eller de nylig avdøde. Både den reflekterende Baudrillard og den kritiske Dag Solstad vitner om at Baudrillards profetier ikke treffer fullt ut. Folk har kritisk sans, og de bruker den.

Jeg nevnte P3s Juntafil som et eksempel på at alt kommuniseres. Denne anonyme, unge debattanten, som deltar i en diskusjonsgruppe på nettet, kan få tjene som et siste eksempel på at dømmekraften lever. Ungdom påtvinges kanskje et offentlig rom der alt er vist fram og sagt, men det er ikke dermed sagt at de er likegyldige til normer og distinksjoner:

«(...) Ikke sant det programmet 'Juntafil' er pinlig?? Klarer aldri høre på særlig lenge. Det provoserer meg ganske mye med alle de hjelpeløse folka som spør om det er 'greit' om de putter ditt og datt i rumpa. Og det virker ikke som om det er juss eller medisin de er opptatt av. Det er så twilight zone når folk helt usjenert ber om bekreftelse på at de er 'greie' fra et eller annet de forestiller seg er 'samfunnet' eller 'folk flest'. Mener de at graden deres av smakfullhet bestemmer rettighetene deres? Er det greit for dem? Eller trodde de at alle elsket dem? Det er liksom som de spør, 'er dere fortsatt glad i meg'. Jeg blir gærn.»

Nina Sandberg